

חלון הראווה
של הוצאת מספרו בפאריס, שקוטל לפני שנתיים במיוחד לכבוד הופעת ספרו של עבד אלקאדר, תחת הסיסמה: "ישראל וערב — שתי מהפכות המשלימות זו את זו". בחלון זה רוכזו עשרות שונות על נושאים מרחביים. כוונתה הייתה מישראל הנחה, במרכז החלון (בתמונה באמצע, למטה), זכרון מותו העת של ז'אן-פול סארטר, בה הופיע מאמרו של עורך העולם הזה, "צינורות או שמות?" עטוי הונן הראווה הכליטו מאמר זה בקומיס אדומים וקישטוהו בסרט מיוחד.

המסקנה: גירסת העלילה אינה כושלנית. הסר גורם של כדאיות סבירה, והסר גם המניע הנפשי.

נינו של האמיר

ב. בחן עתה את הגירסה השניה: זו של ממשלת אלג'יריה עצמה. האם יתכן בכלל שגורם ישראלי כלשהו יושיט עזרה, ואף ישלח אנשים, למחתרת אלג'ירית הפועלת נגד בן-בלה?

כל נסיון להשיב על שאלה זו סובב סביב אישיותו של האיש שהוזכר כמנהיג מחתרת זאת.

עבד אלראזק עבד אלקאדר נוסא שם מפואר מאוד. הוא נינו של הגיבור הלאומי בה"א הידועה, בריכובא האלג'ירי — אותו אמיר עבד אלקאדר אל-חאדג', עטור התהילה והי אגדות, שעמו בראש ההתנגדות האלג'ירית לכיבוש הצרפתי לפני מאה ועשרים שנה. עבד אלקאדר, האמיר של מסקארה וצאצאו של הנביא מוחמד, לחם נגד הצרפתים במשך 15 שנה. הוא היה מצביא גאוני, שליט מוכשר, נואם מזהיר, דמות אצילה ומלהיבה. לבסוף מוגר באשמת הפילוג המסורתי בין הערבים והברברים — פילוג המטביע את חותמו גם על הסיכוסוכים באלג'יריה של היום.

אחרי מפתלי הסיפית גלה עבד אלקאדר הוקן לדמשק. כתושב הדגול ביותר של העיר הניח יסוד למסורת של אחת-עשרים שנים. בימי הפגורם הגדול בדמשק הציל יהודים רבים, ובמהומות אחרות פרש את חסותו על בני-העיר הניצורים.

מסורת זו עיצבה את אופיו של עבד אלראזק הצעיר, נינו של האמיר, שגדל בסוריה. משחר ילדותו חלם על תפקיד של לוחם-שיחורזר במור לדת משפחתו. יחד עם זאת ינק את רוח האחוה הערבית-עיברית. היתה זאת מוטיב נדירה — המוטיב השמית האמיתית.

בימי מלחמת-השיחורזר של המחתרת הלוחמת בארץ-ישראל, חיפש עבד אלקאדר הצעיר קשר עם המחתרת האנטי-אימפריאליסטית ביותר — לח"י. כאיש השמאל נמשך למחתרת זו, בה ראה התגלמות השמאל האמיתי בארץ. הוא לא ידע איך ליצור את הקשר — עד שקרא בעתון כי צעירה בשם בטי קנוט נאסרה בגבול הבלג'י-צרפתי, כשבידה חומר-נפץ. היא נחשדה בכך שלטחה פצצה למשרד-המושבות הבריטי.

כאשר שוחררה, מיהר הערבי הצעיר להזמין את בטי (כיום בעלת מועדון-לילה בבאר שבע) לאחותו, בקריבת פאריס. הוא הביע בפניה את רצונו להושת לעזור ליישוב העיברי במלחמתו, ולגשור גשר בין העיברים והערבים.

בטי העבירה את הפניה למפקדה — ד"ר יעקוב ("רשדל") ירדור, או מפקד לח"י באירופה (וכיום עורך-דין בתל-אביב). רשדל החליט להתייחס אל האיש על פי הכלל "כבדו וחסדו". הוא פקד כי הקשר עם עבד אלקאדר ינהל על-ידי בטי קנוט לבדה, וכי הצעיר לא יורשה להיפגש עם אנשילח"י בעלי תפקיד גבוה יותר. משום מה, לא נתן אמון מלא בעבד אלקאדר, אך הצעיר קיבל חומר-תעמולה רב על לח"י, הביע תמיכה נלהבת.

בינתיים פרצה מלחמת-העצמאות, ואנשי לח"י בפאריס מיהרו לישראל. הקשר עם עבד אלקאדר עבר מידי בטי קנוט לנינו של איש אחר מאנשי לח"י בפאריס: המורה לפילר סופיה רובר ("פול") מורחי, יהודי צרפתי שישב בכלא בגלל פעילותו המחתרית.

לח"י התפרק, ירדור פרש מן הפעילות הפוליטית למשך כמה שנים. השתתף לאחר-מכן ביסוד הפעולה השמית, מכהן כמזל-זרה שבועון אתגר ולקח חלק פעיל בהקמת הוועד הישראלי למען אלג'יריה החופשית. הוא הפך נציג בולט של אותה גישה, שעבד אלקאדר היה שותף לה מילדותו: השאיפה לשלב את הרעיון הלאומי הערבי והרעיון הלאומי העיברי במסגרת שמית מאוחדת.

אך ירדור לא קיים קשר עם עבד אלראזק, ואילו האיש שהוסיף לקיים עימו קשר, רובר מורחי, הלך בדרך שונה. הוא התקרב למפ"ם, פועל למען מפלגה זו בפאריס, בעיקר בתווך של ז'אן פול סארטר.

יתכן כי קשר זה מסביר את המשך דרכו של הערבי הצעיר. עבד אלקאדר, לוחם-שיחורזר האל-ג'ירי, איש הפל"ן, בא לישראל, גר תקופת-ימה בכ"ר בין של מפ"ם.

לאור מכן כתב ספר שהיכה גלים בצרפת ובמרחב. הוא כתוב בשפה הצרפתית, נושא את השם: "הסיכוסוכ היהודי-ערבי — היהודים והערבים מול פני העתיד".

יצירה זו, המקיפה 433 עמודים, מתחילה במחקר היסטורי, השם את הדגש על השותפות ההיסטורית בין עיברים וערבים. השיטה היא מארכיסטית, מבססת את הכל על מלחמת-המעצמות. פרקים רבים מיקדשים לתיאור גילתה של מיפעל-התחיה העיברי, על כלכלתו וקייבוציו. את הסיכוסוכ בין שני העמים הוא מייחס להשפעת האימפריאליזם וסוכנויו.

• עבד אלראזק הוא השם הפרטי, עבד אלקאדר שם המשפחה. השם שובש בעתוני ישראל.

בתיאור ההתה, מגנה עבד אלקאדר בחריפות שוה את בן-גוריון, עבד אלנאצר ואת כל שליטי ערב. הוא תוקף בזעם את מיבצע-סיני-סואץ, שופך קיתונות של בוז על כל המפר לגיה הקומוניסטית במרחב, כולל נק"י.

השלום בין ישראל והערבים יקום, לדעת הספר, כאשר תנוש ישראל את מדיניותו הריאקציונית של בן-גוריון, וכאשר תקום בקרב הערבים הנהגה מתקדמת, מהפכנית וסר-ציאליסטית. את התפקיד הזה ייעד ללוחמי-השיחורזר האלג'יריים. נצחונם, כך ניבא, יביא לכינון המדינה הערבית המתקדמת הראשונה, בעלת מישטר סוציאליסטי אמיתי, וזו תושיט את ידה לישראל. לצורך זה ביקש כי ישראל תתמוך במלחמה האלג'ירית.

מלח"י — אל מפ"ם

ספרו של עבד אלקאדר לא היה מעמיק במיוחד, גם לא רציני במיוחד. הוא נכשל באי-דיוקים רבים מאוד (למשל: שלח"י מנה 5000 לוחמים, ושפוצץ את מלון המלך דויד), הצטיין בנאיביות עילאית. הוא סבור כי שני בניו של אברהם היו "עבר" ו"ערב". אך על כל זה היפה פרט אהד: היה זה הספר הראשון של לאומן ערבי בעלי-שם, שרגל בגלוי באחזה עיברית-ערבית.

כך קבע המחבר, בסעיף האחרון של הספר: רק כאשר יבשילו בארצות ערב התנאים לכינון מישטרים עממיים אמיתיים, יוכל לקום בישראל מישטר שיאפשר את השגת השלום בין היהודים והערבים. אז ייקבר הסיכוסוכ היהודי-ערבי סופית, יחד עם השרידים האחרונים של האימפריאליזם במזרח התיכון.

ההוצאה הצרפתית נתנה לספר פירסום רב. היא הקדישה הלוך-ראחה מיוחד לרעיון השלום הישראלי-ערבי, עם תמונות של אנשי-קינוך על טראקטורים ופלאחים ערביים עמלים בשדה. בחלון התנוססה הסיסמה: "ישראל וערב — שתי מהפכות המשל ליתום זו את זו".

בינתיים גברה המלחמה באלג'יריה. עבד אלקאדר, ששהה עד אז בשתיין, עבר לשם, תפס מקום בפיקוד מחוז 4 (מחוז אלג'יר, מחוז לעיר עצמה). אם קיווה כי ידיו כמפ"ם ישעו לעצתו, וישיטו עזרה פעילה למלחמה, הרי טעה. הם לא הצטרפו לחוד, בו תפסו חקא אשוי לח"י לשעבר, נושאי הערצתו, מקום מרכזי.

אולי זו הסיבה להשתלשלות מוזרה אחרת. הספר הועבר על-ידי רובר מורחי להוצאה המפ"מית "סיפריית פועלים", תרגום שם והוכן לדפוס. אך כמו סיפרו של אחרון כהן, שנושאו דומה מאוד, לא פורסם עד היום.

למחרת העצמאות, כאשר השתלט בן-בלה על אלג'יריה, נימנה גם עבד אלקאדר הן שמאלני על מתנגדיו. בשיחותי האחרונות עם חסידו בן-בלה, כאשר שאלתי לתומי על גורלו של עבד אלקאדר, הופתעתי לשמוע מפיהם התקפות חריפות עליו, כעל אחד מקושרי-הקשר הפוטנציאליים. היה זה שבועיים לפני מאסרו.

פרשה חדשה?

מ. באן והלאה אפשר רק לשאול שורה של שאלות, במגמה לבחון את סבירות הגירסה הרישמית של ממשלת אלג'יריה.

האם החליט עבד אלקאדר כי בן-בלה בגד בסוציאליזם הצרוף של המהפכה האלג'ירית? האם החליט להקים מחתרת מזוינת, לפי המתכונת של לח"י? האם ביקש עזרה מן החוץ? האם שלא מצריים, לא ברית-המועצות, לא צרפת ולא ארצות-הברית מעוניינות להפיל את בן-בלה, האיש היחיד המבטיח יציבות כלשהי באלג'יריה של היום?

האם עלה על דעתו כי עזרה כזו יכולה לבוא רק מישראל? האם יצר, באמצעות ידידיו במפ"ם, קשר עם גורמים ישראליים שיש ביכולתם לעזור? אולי הופעלה, למטרה זו, אותם אנשי לח"י שלא הלכו אחרי נתן ילין-מור השמי, או אחרי ישראל שייב הימני-רציני, אלא העמידו את עצמם לרשות גורמים ממלכתיים מסויימים?

האם החליט מישהו בישראל כי כדאי לנצל הזדמנות כזאת כדי לגרום צרות לבן-בלה, הנחשב בעיני מדינאי ירושלים כאנטי-ישראלי קיצוני?

האם קיווה מישהו כי אחרי הפיכה מזוינת מוצלחת באלג'יריה, יקום באותה ארץ שלטון שיהיה בו לפחות אוהד-ישראלי אחד?

אין לי כל אסמכתא ממשית לכך. אבל אני מכיר כמה וכמה אנשים בישראל שלא גרפאו עד היום ממחלת הפרשות. אנשים המאמינים, בכל הנאיביות הקטלנית של ביצועיסטים, כי התחכמויות מחתריות יכולות לבוא במקום מדיניות נבונה וארוכת-טווח. אנשים שעזרו עוד אתמול לאוי-האם בהרפתקתו המסורפת והפושענית — ושהיו עלולים להיתפס לרעיון שמחתרת חזשה לא תזיק.

אם כן, יתכן ובעוד עשר שנים ישאל מישהו: "מי נתן את החור"י אה?" — וירדוש הקמת ועדות-חקירה משפטיות לברור, "פרשת אשכול".

לא אמת, לא שקר?

כ. כוזה לבוא בהשבון גם גירסה שלישית — שגם באלג'יר וגם בירושלים אומרים, פה ת או יותר, את האמת — כפי שהיא נראית לדוברים.

כלומר: שהגילוי האלג'ירי לא היה כוזב, אך גם אמת לא היה. ניחם שקיימת אפשרות זו:

עבד אלקאדר החליט להקים מחתרת. הוא ריכז את מיטב ידידיו.

בין ידידיו נימנו, בדרך הטבע, יהודים אלג'יריים רבים, שקראו את ספרו ושידעו כי הוא אוהד ישראל. בין יהודים אלה נימנים אנשים שאינם מרוצים משלטונו של בן-בלה, והסבורים כי יש להקים באלג'יריה מישטר סוציאליסטי קיצוני יותר, או שבן-בלה מיווד יותר מדי עם עבד אלנאצר.

באלג'יריה נמצאים עדיין, מן הסתם, יהודים שהשתייכו למחתרת האוי-האם, שניתקו מזמן כל מצע עם ישראל, ושנשארו ללא הנהגה. אולי הסתנו גם כאלה לתוך המחתרת החדשה, שהבטיחה להילחם בשלטון.

מחתרת זאת נתגלתה על-ידי השלטונות. אלה שמו לב לאחוז הגבוה-במיוחד של יהודים בקבוצה, ביניהם (ניחח) יהודים ששהו זמן-מה בישראל.

מכאן היתה רק קפיצה קטנה להנחה כי מחתרת זו קשורה בישראל, או קיבלה פיוע מישראל — ביחוד לאור דעותיו הידועות של עבד אלקאדר.

(המשך בעמוד 10)

• בשנות המאבק, כאשר קיימו אנשי הוועד הישראלי למען אלג'יריה החופשית מנגנים בים עם אנשי הפל"ן, השתדלו לא פעם להיפגש גם עם עבד אלקאדר. מיטבות טכניות לא יצאה גישה זו מעולם לפועל. למרות שנעשו כמה פעמים הכנות לכך, באמצעות ידידיו של עבד אלקאדר במחתרת הפל"ן בצרפת.

בטי קנוט

ירדור